

Forfatter: Fibiger, Mathilde

Titel: Clara Raphael

Citation: Fibiger, Mathilde: "Clara Raphael", i Fibiger, Mathilde: *Clara Raphael*, udg. af Lise Busk-Jensen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1994, s. 293.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-fibiger01-shoot-idm140403938442144/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Clara Raphael

og at mange fornemt rynke paa Næsen af hendes Skrifter, men hun er og bliver dog Emancipationsideens egentlige Bærer i vort Fædreland.»

At anmelderne skrev på mange chokerede læsers vegne, kan andre kilder bevidne. H.C. Andersen, der nærede livslang interesse for de vanskeligt stillede Fibigersøstre, skrev efter at have læst bogen til Ingemann: »det er, som jeg har grebet en stærkt duftende, giftig Vandplante, og nu, da jeg heelt har den i Haanden, opløser den sig, slimet og ækelt (...) Jeg er her til aldeles uenig med Forfatterinden og forkaster Bogen; men siden optræder hun mig; thi naar Minona er død, bliver selv Gouvernanten [Clara Raphael?], som jeg troede [var] skikkelig, dyrisk vild (...) Hvor er det muligt, at en ung Pige – reen og uskyldig, som jeg troer, Forfatterinden er – kan leve, tænke, skrive, læse Correctur paa Noget som dette?» (Bille og Bøgh: *Breve fra Hans Christian Andersen 1878*, II, s. 305-307).

13. Livsværket

Anmeldelserne af *Minona* havde direkte eller indirekte til formål at standse Mathilde Fibigers forfatterskab, hvilket lykkedes. Hun udgav ikke flere bøger og måtte igen male porcelæn eller tage ud som privatlærerinde, skønt familierne var betænkelige ved at engagere en så berygtet kvinde til at undervise deres børn. I 1856 fik hun tilkendt en årlig understøttelse på 80 Rd. af enkedronning Caroline Amalie, formentlig ved Grundtvigs mellemkomst, og med den forsøgte hun at føre egen husholdning som oversætter og syerske. Hun oversatte et par af Hoffmanns fortællinger og en af Auerbachs romaner og underskrev sig i den sammenhæng stadig »Forfatterinden til Clara Raphael«, men opgaverne hørte snart op. I 1859 anmeldte hun Ilias *Rettsværende Eventyr* i *Berlingske Tidende*, og i 1867 skrev hun som nævnt en kort biografi over Ila som forord til hendes efterladte digte.

På det tidspunkt var hun dog allerede slået ind på en helt anden vej. Hun havde lært den magtfulde minister og senere finans- og hospitalsborgmester i København C.E. Fenger at kende, og han hjalp hende til en uddannelse som telegrafist. Efter at have været

elev i tre år blev hun 1.4. 1866 ansat som »ekstraordinær Assistent« ved Den danske Statstelegraf, ekstraordinær fordi hun var den første kvinde i staten og statens første kvindelige 'tjenestemand'. Som telegrafist arbejdede hun fire år i Helsingør, derefter var hun et år stationsbestyrer i Nysted på Lolland for at ende i Århus. I 1869 skrev hun til *Tidskrift for hemmet* den fine artikel »Den Ensommers Hjem« om det hjemmeliv, en enlig, arbejdende kvinde kan skabe om sig, og i 1870 til samme blad en omtale af Leonora Christinas nyligt fundne og udgivne *Jammers Minde*. På Bajers opfordring blev hun medlem af Dansk Kvindesamfund ved dets stiftelse. »Min Virksomhed ligger jo indenfor Emancipationens Omraade, og om Forfatterinden end er død, saa lever jo Arbejdersken«, skrev hun til ham 8.1. 1871 (Marg. Fibiger 1891, s. 223). Hun døde af lungebetændelse 17. juni 1872.

Stiftelsen af Dansk Kvindesamfund var det afgørende tegn på, at tiden var moden til at sætte kvindeemancipationen på den politiske dagsorden i Danmark, ligesom stiftelsen af Association Internationale des Femmes i 1868, som den danske forening det første halve års tid var en underafdeling af, var tegn på den europæiske interesse for sagen. I forordet til *Kvindernes Undersøelse* oplyser Brandes, at han allerede i flere år havde overvejet selv at skrive en bog om emnet, og senere hævdede han, at han med denne oversættelse havde rejst kvindesagen i Norden. Under 1880'ernes 'sædelighedsfejde' skrev han til Bjørnson: »Jeg vil ikke se Kvindesagen, som jeg selv ganske alene har bragt frem her i Norden og i en Aarrække ene kæmpet for under Forfølgelse fra alle Sider, forvrøvlet af uvidende Kvinder« (4.9. 1887, trykt i Borup (udg.): *Georg og Edvard Brandes Brevveksling med Nordiske Forfattere og Videnskabsmænd* 1939, IV, s. 186).

Brandes nævner ikke Mathilde Fibiger i sit forord, skønt hans tankegang slet ikke er så forskellig fra hendes. De har således begge hentet inspiration hos Heiberg, Brandes sætter første strofe fra »Protestantismen i Naturen« (*Nye Digte*, 1841) som motto, og en sætning fra Brandes' forord som denne: »Intet er skønt uden det, som er sandt og retfærdigt«, kunne lige så godt have stået hos Fibiger, som i *Clara Raphael* skriver: »Men kun hvad der er sandt og frit, er ægte skjønt« (s. 42). På den anden side er det sikkert ikke kun

uvidenhed og modvilje mod at anerkende en forgænger, der får Brandes til at fortie Fibigers indsats. Deres syn på den kvindelighed, emancipationen skulle frisætte, var grundlæggende forskelligt. Brandes så frem til, at kvinderne ville bryde ud af familien og skabe sig et liv magen til de moderne mænds; han forventede, at kønsrolledualismen ville blive afviklet og erstattet af lighed mellem kønne. Fibiger ønskede derimod, at den frigjorte kvinde ville udvikle sig endnu længere i retning af den særlige 'skønne kvindelighed', som romantikken havde sat i højsædet, men som Brandes' moderne gennembrud ønskede at detronisere.

Det moderne gennembrud var naturligvis et opgør med den forudgående romantiske periode, og i 1800-tallets sidste tiår blev de kulturelle koder da også nærmest fuldstændig stillet om. At romanikken trods alt ikke tabte al interesse, viste sig imidlertid i publikums overvældende optagethed af Johanne Luise Heibergs erindringer *Et Liv, gjenoplevet i Erindringer* (1891-1892), som udkom året efter hendes død. Denne bogs publikumssucces, samt det forhold at Mathilde Fibiger heller ikke her nævnes, kan tænkes at være baggrunden for, at Margrethe Fibiger (1846-1927), en datter af Mathildes bror Axel, nu skrev og udgav sin biografi *Clara Raphael – Mathilde Fibiger* (1891). Hun fortæller historien om Mathilde Fibigers liv og forfatterskab grundigt, loyalt og direkte fra kilderne, herunder familiebreve som ikke i dag er offentligt tilgængelige, hvis de overhovedet endnu eksisterer? Goldschmidt-korrespondancen kendte hun dog tilsyneladende ikke. Hendes bog er stadig hovedværket om Mathilde Fibiger. I slutningen af bogen, hvor Mathildes forhold til kvindesagen omtales, skriver Marg. Fibiger:

De, der i den Bevægelse, »Clara Raphaels Breves« afstedkom, havde troet at skimte Morgenrøden af den Dag, der skulde bringe en virkelig Bedring i Kvindens sociale Kaar her hjemme, skulde sørgelig skuffes, thi desværre, det var ikke nogen lang og lys Vaardag, Morgengryet denne Gang bebudede, det var det kortvarige Purpurskær, der en Novembermorgen viser sig i Øst for snart at slukkes i Taage og Slud. Og saa kom den lange Vintersøvn – tyve lange Aar eller, for at være hel nøjagtig, nitten. Da bebudedes den gryende Dag atter ved en

lille Bog, vidt forskellig fra »Clara Raphael« og ganske anderledes ubeskedent i sine Forordninger. Men den var skrevet af en Mand, hvis Ord havde al den Vægt, Kundskab og Storsind kan forene Ord med. Det var John Stuart Mill's »Kvindernes Underkuelse«, oversat af Dr. G. Brandes (1869). (s. 219f)

Marg. Fibiger noterer den sælsomme skæbnens ironi, der ligger i, at også Brandes' oversættelse på en måde, ved sit motto, havde forord af Heiberg, »thi man tør vel næppe antage det for en Vittrighed af Oversætteren?«, spørger hun. Måske antyder hun hermed, at Brandes efter hendes mening burde have erindret Mathildes pionerarbejde i sit forord. Mathilde læste i øvrigt Brandes' oversættelse og skrev herom: »At saadan en Bog er udkommen, og at en dansk Mand har stillet sig i »Brechen« og ærligt gør sig til dens Talsmand her hjemme, er en større Glæde, end jeg troede nogen Sinde at skulle opleve«. Marg. Fibiger tilføjer, at den opsigtsvækkende Stuart Mill-oversættelse vakte, »i ingen Henseende [kunne] maale sig med den Omtale, »Clara Raphael« i sin Tid var Genstand for«, men at den senere bog til gengæld ikke blev »et Raab i Ø:kenen«, enten fordi den var skrevet af en mand, eller fordi tiden nu var moden for kvindesagen (s. 221).

Brandes har måske følt sig ramt af Marg. Fibigers kritik af hans forbigåelse af Mathilde Fibigers indsats og irriteret over denne påvisning af, at *Clara Raphael*-fejden længe før hans bog havde skabt interesse for kvindesagen. I alt fald udviste han den karakteristiske reaktion at lade sorteperen gå videre. Han skrev en anmeldelse af Marg. Fibigers bog, der alene handler om, hvor dårligt Mathilde var blevet behandlet – af Heiberg-familien. På den måde lykkedes det ham både at vende interessen bort fra hans eget problematiske forhold til forgængereren og at rette et kraftigt angreb mod Heiberg-familiens eftermæle og dermed den romantiske periode, han ville gøre op med. Heiberg fremstilles som en gammel forlibt nar, der når det kom til stykket, lod »sin Dame i Stikkens«, og fru Heiberg som den jaloux kone, der »uden Tøven [stikker] Hymens Fakkellige i Næsen paa den unge Frøkens« (*Samlede Skrifter* XV, s. 298–303).

Marg. Fibigers biografi og Brandes' anmeldelse nævnte A.D. Jør-

gensen, der besørgede udgivelsen af Johanne Luise Heibergs erindringer, til i noterne til 3. del (1892 s. 285–297) at give en redegørelse for forholdet mellem søstrene Fibiger og familien Heiberg, og at optrykke endnu ikke offentliggjorte breve mellem de to familier, herunder også det takkebrev Mathilde kvitterede med, da fru Heiberg efter sin mands død havde sendt hende en kikkert til erindring. I takkebrevet hedder det: »Det var en kort Tid, da Livet baade i og om mig var som et Juletræ, hvor der blot mangler, at Lysene skal tændes; han [Heiberg] tændte dem, og det blev saa straal klart som nogen Solskinsmorgen, der har bebudet en regnfuld Dag. Med Udgivelsen af mine faa Bøger var det forbi; den Maade, hvorpaa min Stræben blev mødt af Verden, som jeg ikke forstod, maatte ifølge min egen og min Begavelses Natur knuse dens». A.D. Jørgensen beklager, at »Mindet om den ædle og fine Natur, der stod bagved Forfatternavnet »Clara Raphael«, er blevet knyttet til et Angreb paa et par Mennesker, som hun selv og hendes Nærmeste satte saa høj». Hvorom alting er, så var hele dette røre omkring Fibigers person sikkert årsag til, at *Clara Raphael* kunne genudsendes i et 3. oplag (egl. 2. udgave) i 1893. Marg. Fibiger udsendte i 1894 endnu en glimrende bog, denne gang om Ilia Fibiger: *Et Kvindeliv*.

Da Mathilde Fibiger havde så ringe succes som skønlitterær forfatter, men så stor succes som feminist – hun lancerede feminismen i offentligheden og realiserede med sin telegrafistansættelse kvindesagens ligestillingsprogram – har eftertiden fortrinsvis husket hende i forbindelse med kvindesagen, mens litteraturhistorien har været indstillet på at glemme hende (hun blev udeladt i Politikens *Danmarks Litteraturhistorie*, 1. udg. 1964-1966). Dansk Kvindesamfund hyldede Fibiger og Worm som sine pionerer, og dette eftermæle tilsluttede familien sig; niecen Hedevig Fibiger ønskede ikke, at Goldschmidt med sin brevudgave skulle genopfriske mindet om forfatterinden Mathilde Fibiger, og trods sin loyalitet mod fasteren menr også Marg. Fibiger, at Mathildes mangel på sanselighed og den dermed forbundne livserfaring forhindrede hende i at blive digter. Da 1970'ernes feminisme genopfriskede interessen for hende var det igen kvindebevægelsens pioner, man søgte. Både Eva Bendix's efterskrift til 3. udgaven af *Clara Raphael* (1976), Lise Sø-

rensens *Den nødvendige nedtur* (1977) og Tine Andersens og Lise Busk-Jensens *Clara Raphael – Mathilde Fibiger* (1979) koncentrerer sig om Fibigers feminisme.

Den tolkning af hendes livsværk havde Mathilde Fibiger selv tilbudt eftertiden. I et brev fra o. 1870 skriver hun: »Det er mit Livs Betydning, at jeg har udviklet mig fra Illusion til Virkelighed«, en passage der er blevet læst som en bevægelse fra litteraturens illusioner til arbejdslivets virkelighed. I samme brev nævner hun imidlertid også, at hun »har faaet et Knæk engang, er ligesom gaaet i Staa«, og at folk tror, at blev hun blot repareret, så kunne hun begynde, hvor hun i sin tid slap – eftersom de jo selv endelig er kommet netop dertil »med Tidsaandens agende Post«. Det afgørende for hende er, at det først som arbejderske lykkedes hende at blive knyttet til sine medmennesker på en måde, som »Herrerne i Aandernes Rige« aldrig havde tilladt hende (Marg. Fibiger 1891, s. 203f). Som alle skribenter søgte Fibiger medmenneskelig kontakt gennem sine bøger. Derfor standsede læsernes absolutte afvisning af den sidste bog forfatterskabet. Den menneskelige udvikling, hun gennemgik fra 1850'erne og de efterfølgende tyve år, var hun ikke alene om. Den havde givet temaer nok for nye bøger, hvis vilkårene havde været gunstigere. Hendes velkrevne breve og de to sene artikler viser, at refleksions- og formuleringsevnen var intakt til det sidste. Fibigers forfatterskab standsede ikke, fordi hun ikke havde mere at sige, men fordi læserne vendte det døve øre til. 'Tidsånden' accepterede kvindernes stilferdige overtagelse af arbejdsmarkedets dårligt lønnede stillinger, fordi de dermed også kunne overtage deres egen forsørgelse. At blive optaget i den litterære verdens broderskab var straks en anden sag.

14. Tekstforhold

Clara Raphael

Trykmanuskriptet til *Clara Raphael* er bevaret i Det Kgl. Biblioteks håndskriftsamling (Coll. Saml. 201,4⁷). Det består af 9 1/4 regelmæssigt beskrevne og nummererede ark med få rettelser af ortografisk og sproglig art, f.eks. *Sødskende* > *Søskende* (s. 47), *Don Qui-*